

متخصص، متعهد ارائه اطلاعات به مصرف‌کننده در حقوق فرانسه

دکتر عباس قاسمی حامد*

چکیده

به دلیل پیدایش تنوع در موضوعات قراردادی و ایجاد تخصص‌های گوناگون در حوزه کالا و خدمات و در نهایت تخصصی شدن موضوعات قرارداد و چگونگی انعقاد و اجرای آن، عدم تعادل اطلاعات طرفین قرارداد به عنوان یک پیش‌فرض پذیرفته شده است.

بر مبنای نظریه «تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد» طرفی که در قرارداد، آگاه‌تر و مطلع‌تر از طرف دیگر فرض شده مکلف است اطلاعات خود نسبت به موضوع قرارداد را در اختیار طرف ناآگاه قرار دهد. این تعهد اساساً برعهده متخصص به عنوان مصداق بارز طرف آگاه‌تر در قرارداد قرار می‌گیرد.

تعهد به ارائه اطلاعات در قرارداد که توسط دکترین طراحی گردیده و به وسیله قضات فرانسوی و نهایتاً قانونگذار برعهده متخصص قرار داده شده، بر مبنای اندیشه حمایت از طرف غیرمتخصصی است که به علت فقدان آگاهی کافی نسبت به موضوع قرارداد و امور مربوط به آن در موضع ضعیف‌تری قرار گرفته است.

در مواردی که فروشنده، کالای مصرفی را تولید نکرده است، رویه قضایی فرانسه، تولیدکننده را در مقابل مصرف‌کننده‌ای که با او ارتباط مستقیم قراردادی ندارد مسئول می‌شناسد. ماهیت این مسئولیت در نظر رویه قضایی ماهیتی

---

* دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

قراردادی است، اگرچه رابطه قراردادی مستقیم بین تولیدکننده و مصرف‌کننده وجود ندارد.

راه حل رویه قضایی، مورد قبول حقوقدانان معروف فرانسوی قرار گرفته است، چرا که، تولیدکننده کالا بهتر از توزیع‌کننده آن با شیوه به کارگیری کالا آشنا است. لکن، به نظر این حقوقدانان، ملاحظات رویه قضایی درخصوص مسئولیت قراردادی به سادگی قابل توجیه نیست. در واقع، تولیدکننده با مصرف‌کننده نهایی رابطه قراردادی ندارد. با این توجه، پذیرش وجود مسئولیت ناشی از تخصص در خصوص مورد از سهولت و روانی بیشتری برخوردار خواهد بود.

رویه قضایی، تولیدکننده را ملزم به ارائه اطلاعات نسبت به کالای تولیدی خود نموده است. با وجود این و علیرغم پیش‌بینی تعهد اخیر، از واسطه‌های متخصص در روابط قراردادی پیاپی سلب مسئولیت نشده است. به عبارت دیگر، تعهد ارائه اطلاعات برعهده فروشندگان متخصص نیز قرار داده شده است. به همین جهت رویه قضایی، تولیدکننده و فروشنده متخصص را متعهد به ارائه اطلاعات لازم درخصوص موضوع قرارداد به مصرف‌کننده شناخته است. بنابراین، متخصصین واسطه می‌بایست علاوه بر انتقال اطلاعات لازم، در صورت ضرورت نسبت به اصلاح و یا تکمیل اطلاعات تولیدکننده نیز اقدام نمایند. متخصصین واسطه باید مشتری خود را نسبت به وضعیت کالای پیشنهادی و آثار نصب آن آگاه نمایند. فرض بر این است که تولیدکننده و فروشنده متخصص به خوبی از مشخصات کالای خود آگاه بوده و به هیچ وجه نباید رضایت خاطر مشتری، موجب کوتاهی او در ارائه اطلاعات گردد. شروع و برقراری ارتباط با مشتری برعهده متخصص است.

بنابراین فروشنده، متخصص و ارائه‌دهنده خدمات تخصصی نیز مانند تولیدکننده موظف به ارائه اطلاعات به مصرف‌کننده می‌باشند.

کلید واژگان

تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد - مصرف‌کننده - متخصص - تولیدکننده - ارائه‌دهنده خدمات - فروشنده متخصص.

مقدمه

نظریه «تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد»^۱ پس از اینکه از سوی دکترین مطرح گردید و توسط قضات فرانسوی مورد حمایت قرار گرفت،^۲ نهایتاً با کمک قانونگذار، کتاب اول از کد مصرف فرانسه و خصوصاً فصل اول آن را به خود اختصاص داد.

نابرابری چشم‌گیر آگاهی طرفین نسبت به موضوع قرارداد و امور تخصصی مربوطه، در هنگام انعقاد و اجرای آن، موجب بروز عدم تعادل قابل توجه در قرارداد می‌گردد. عدم تعادل یادشده، زمینه اصلی طرح و پردازش نظریه «تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد» را تشکیل می‌دهد. به دلیل پیدایش تنوع در موضوعات قراردادی و ایجاد تخصص‌های گوناگون در حوزه کالا و خدمات و در نهایت تخصصی شدن موضوعات قرارداد و چگونگی انعقاد و اجرای آن، عدم وجود تعادل در اطلاعات طرفین قرارداد به عنوان یک پیش‌فرض در روابط قراردادی پذیرفته شده است.^۳ اعمال پیش‌فرض اخیر در قراردادهایی که طرفین آن متخصصین و مصرف‌کنندگان هستند از توجیه بیشتری برخوردار است.

1. Obligation d'information dans le contrat.

۲. برای توضیح بیشتر ر.ک: قاسمی حامد، دکتر عباس، مروری اجمالی بر نظریه تعهد به اطلاعات در قرارداد از دیدگاه حقوق فرانسه، مجله کانون وکلا، ش ۱۰، ۱۳۷۵، ص ۹۱. همچنین ر.ک. قاسمی حامد، دکتر عباس، حسن نیت در قرارداد، مبنای تعهد به درستکاری و تعهد به همکاری در حقوق فرانسه، مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۴۶، ۱۳۸۶، ص ۱۰۰.

Abbas. GHASEMI HAMED, L'obligation précontractuelle de renseignement, Mémoire, Université de Rennes I, 1994.- Abbas. GHASEMI HAMED, De l'obligation d'information dans le contrat, thèse, Université de Rennes I, 1998. - Abbas. GHASEMI HAMED, Le professionnel et le consommateur, les deux principales catégories des parties à l'obligation d'information, Revue juridique de l'ouest, Centre de recherche juridique de l'ouest, Rennes, 1998/4, p.507 et s.

3. Code de la Consommation.

با وجود این، در مواردی که طرفین قرارداد متخصص باشند نیز اعمال پیش فرض یادشده (مبنی بر عدم وجود تعادل در اطلاعات طرفین قرارداد) قابل توجیه خواهد بود. به عبارت دیگر، در صورتی که آگاهی نسبت به اطلاعات مرتبط با قرارداد و یا موضوع آن به نحوی از انحاء به نفع طرف ناآگاه باشد، دیگر تخصص طرف ناآگاه مانع اعمال پیش فرض یادشده (مبنی بر عدم وجود تعادل در اطلاعات طرفین قرارداد) نخواهد بود. بنابراین، در فرض اخیر طرف متخصص باید اطلاعات خود را در اختیار مصرف کننده متخصص نیز قرار دهد.

بر مبنای نظریه «تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد» طرفی که بر مبنای پیش فرض یادشده در قرارداد، آگاه تر و مطلع تر از طرف دیگر فرض شده مکلف است اطلاعات خود نسبت به موضوع قرارداد را در اختیار طرف ناآگاه قرار دهد.^۴ بنابراین، عدم تعادل اطلاعات طرفین قرارداد که ناشی از عواملی از قبیل بالا بودن سن، ضعیف تر بودن روحیه، جنسیت و ... باشد نیز وجود تعهد ارائه اطلاعات از سوی طرف قوی تر به طرف ضعیف تر در قرارداد را توجیه می نماید.^۵ در هر حال، تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد اساساً بر عهده متخصص به عنوان مصداق بارز طرف آگاه تر در قرارداد قرار می گیرد.^۶

قانونگذار فرانسوی، در مواد L.132-1^۷ و L.132-2^۸ از کد مصرف اصطلاح «غیرمتخصص»^۹ را در کنار عنوان «مصرف کننده»^{۱۰} به کار گرفته است.

4. B. STARCK, Les Obligations, 2, contrat, Par H. ROLAND et L. BOYER, Litéc, 5e éd., 1995, n°284, p.116.

5. J. ALISSE, L'obligation de renseignement dans les contrats, Thèse, Paris II, 1975, n°184, p.161.

6. A. BENABENT, Droit civil, Les obligations, Montchrestien, 11e éd., 2007, n°282, p.219.

7. Loi n° 95-96 du 1er fevr.1995 Modifié par Loi n°2008-776 du 4 août 2008 - art. 86 (V).

در این مواد قانونی، طرف ضعیف‌تر تنها غیر متخصص نیست. حوزه عنوان طرف ضعیف‌تر در قرارداد با به کارگیری عنوان مصرف‌کننده توسعه یافته است. بنابراین، همان گونه که در مورد مصرف‌کننده متخصص بیان گردید، تخصص طرف ناآگاه مانع اعمال پیش‌فرض عدم تعادل در اطلاعات طرفین قرارداد نخواهد بود.

صدر ماده L.132-1 کد مصرف فرانسه که توسط قانون n.95-96 مصوب اول فوریه ۱۹۹۵^{۱۲} به حقوق فرانسه راه یافته^{۱۳} و در سال ۲۰۰۸ نیز تغییراتی در آن صورت گرفته مقرر می‌دارد: در قراردادهای منعقدۀ مابین

8. Article L.132-2 Créé par Loi 93-949 1993-07-26 annexe JORF 27 juillet 1993.

La commission des clauses abusives, placée auprès du ministre chargé de la consommation, connaît des modèles de conventions habituellement proposés par les professionnels à leurs contractants non professionnels ou consommateurs. Elle est chargée de rechercher si ces documents contiennent des clauses qui pourraient présenter un caractère abusif.

9. Code de la Consommation.

10. Non-professionnel.

11. Consommateur.

12. Loi n°95-96 du 1er févr. 1995.

13. J. CALAIS-AULOY et F. STEINMETZ, Droit de la consommation, 7e éd., Dalloz, 2006, p.203, n.176 et s.

14. Article L.132-1 Modifié par Loi n°2008-776 du 4 août 2008 - art. 86 (V) : Dans les contrats conclus entre professionnels et non-professionnels ou consommateurs, sont abusives les clauses qui ont pour objet ou pour effet de créer, au détriment du non-professionnel ou du consommateur, un déséquilibre significatif entre les droits et obligations des parties au contrat.

Un décret en Conseil d'Etat, pris après avis de la commission instituée à l'article L. 132-2, détermine une liste de clauses présumées abusives ; en cas de litige concernant un contrat comportant une telle clause, le professionnel doit apporter la preuve du caractère non abusif de la clause litigieuse.

متخصص و غیرمتخصص یا مصرف‌کننده، شروطی که بر علیه غیرمتخصص و یا مصرف‌کننده در قرارداد گنجانده شده و موجب بروز عدم تعادل قابل توجه در حقوق و تعهدات طرفین قرارداد می‌گردد از مصادیق شروط تحمیلی محسوب می‌گردند.^{۱۵}

Un décret pris dans les mêmes conditions détermine des types de clauses qui, eu égard à la gravité des atteintes qu'elles portent à l'équilibre du contrat, doivent être regardées, de manière irréfragable, comme abusives au sens du premier alinéa.

Ces dispositions sont applicables quels que soient la forme ou le support du contrat. Il en est ainsi notamment des bons de commande, factures, bons de garantie, bordereaux ou bons de livraison, billets ou tickets, contenant des stipulations négociées librement ou non ou des références à des conditions générales préétablies.

Sans préjudice des règles d'interprétation prévues aux articles 1156 à 1161, 1163 et 1164 du code civil, le caractère abusif d'une clause s'apprécie en se référant, au moment de la conclusion du contrat, à toutes les circonstances qui entourent sa conclusion, de même qu'à toutes les autres clauses du contrat. Il s'apprécie également au regard de celles contenues dans un autre contrat lorsque la conclusion ou l'exécution de ces deux contrats dépendent juridiquement l'une de l'autre.

Les clauses abusives sont réputées non écrites.

L'appréciation du caractère abusif des clauses au sens du premier alinéa ne porte ni sur la définition de l'objet principal du contrat ni sur l'adéquation du prix ou de la rémunération au bien vendu ou au service offert pour autant que les clauses soient rédigées de façon claire et compréhensible.

Le contrat restera applicable dans toutes ses dispositions autres que celles jugées abusives s'il peut subsister sans lesdites clauses.

Les dispositions du présent article sont d'ordre public.

۱۵. برای توضیح بیشتر در خصوص شروط تحمیلی ر.ک: سیملر، پروفیسور فیلیپ، راه حل حقوق فرانسه در مقابله با شروط تحمیلی در قراردادها، ترجمه دکتر عباس قاسمی حامد، مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ش ۲۴-۲۳، ۱۳۷۷، ص ۲۳۹ به بعد.

باتوجه به اهمیت نقش تخصص طرفین قرارداد در ایجاد تعادل قراردادی در حوزه حقوق جدید قراردادهای و حقوق مصرف^{۱۶} و خصوصاً نظریه تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد، نقش هریک از طرفین با ملاحظه آگاهی‌های ناشی از تخصص مرتبط با قرارداد در چارچوب نظریه تعهد ارائه اطلاعات مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

طرح بحث

عنوان «متخصص» در قوانین فرانسه تعریف نشده است. با وجود این، دستورالعمل^{۱۷} شماره 93/13/CEE اتحادیه اروپا مورخ ۵ آوریل ۱۹۹۳ (که در ارتباط با شروط تحمیلی^{۱۸} مندرج در قراردادهای منعقد با مصرف‌کنندگان تنظیم گردیده) «متخصص» را تعریف نموده است. این دستورالعمل به منظور هماهنگ‌سازی قوانین و مقررات داخلی کشورهای عضو اتحادیه اروپا تصویب شده و توسط قانون n.95-96 مصوب اول فوریه ۱۹۹۵^{۱۹} به حقوق فرانسه راه یافته است.^{۲۰}

۱۶. برای آشنایی بیشتر ر.ک: کله اولوآ، پروفیسور ژان، معرفی حقوق مصرف با مقدمه‌ای از مترجم، ترجمه دکتر عباس قاسمی حامد، مجله حقوقی، دفتر خدمات بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۲۳، ۱۳۷۷، ص ۲۳۹ به بعد.

17. Directive.

18. Les Clauses abusives.

19. Loi n°95-96 du 1er févr. 1995.

20. J. CALAIS-AULOY et F. STEINMETZ, Droit de la consommation, 7e éd., Dalloz, 2006, p.203, n.176 et s.

مطابق مندرجات ماده ۲ این دستورالعمل، کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که در چارچوب فعالیت‌های تخصصی خود اعم از عمومی و خصوصی اشتغال دارند متخصص محسوب می‌گردند. دسترسی متخصصین به اطلاعات کامل‌تر و دقیق‌تر در حوزه فعالیت‌های تخصصی موجب می‌گردد تا شناسایی تکالیف ناشی از تعهد به ارائه اطلاعات در مورد قرارداد و امور مرتبط با آن برای طرف متخصص قابل توجیه باشد. در واقع، متخصصین، تولیدکنندگان و ارائه‌کنندگان خدمات هستند که با محصولات عرضه‌شده در بازار و خطرات ناشی از به کارگیری آن‌ها آشنایی دارند.^{۲۱} در حالی که، طرف غیرمتخصص صرفاً ظاهر کالا را مشاهده می‌نماید.^{۲۲}

تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد که توسط دکترین طراحی گردیده و به وسیله قضات فرانسوی و نهایتاً قانونگذار برعهده متخصص قرار داده شده، بر مبنای اندیشه حمایت از طرف غیرمتخصصی است که به علت فقدان آگاهی کافی نسبت به موضوع قرارداد و امور مربوط به آن در موضع ضعیف‌تری قرار گرفته است.^{۲۳}

امروزه، صلاحیت‌های شغلی و تخصص طرفین قرارداد، روابط اشخاص در حوزه حقوق خصوصی را تحت تأثیر خود قرار داده و در زمینه حقوق قراردادهای نقش اساسی ایفا می‌نماید. به منظور دستیابی به مفاهیم روشن و آشنایی با مصادیق خارجی متخصصین در حوزه قراردادهای بررسی عنوان «متخصص»^{۲۴} با ملاحظه نوع فعالیت و تخصص مربوطه ضروری به نظر می‌رسد.

21. CALAIS-AULOY et STEINMETZ, op.cit., n°50, p.53.

22. Ph. LE TOURNEAU, De l'allégement de l'obligation de renseignement ou de conseil, D. 1987, Chron., p.101.

23. Code de la consommation, Y. PICOD, E. CHEVPRIER, Dalloz, 13e éd., 2008, les articles L.111-1 et s. et l'article L.132-1.

24. Professionnel.

متخصصی که در ارتباط با فعالیت‌های اقتصادی خود، قراردادی در حوزه تخصص خویش منعقد می‌نماید، مصداق بارز کسی است که نسبت به طرف دیگر قرارداد در موضع برتر قرار گرفته است. به عبارت دیگر، متخصص در این قرارداد طرف قوی‌تر است و غیرمتخصص طرف ضعیف‌تر قرارداد خواهد بود. در حالی که، اگر همین متخصص در ارتباط با فعالیت‌های خود، قراردادی که در حوزه تخصص او قرار ندارد منعقد نماید، الزاماً طرف قوی‌تر قرارداد محسوب نمی‌گردد.^{۲۵}

متخصصی که در حوزه فعالیت‌های تخصصی و شغلی خود اقدام به انعقاد قرارداد می‌نماید، فردی است حرفه‌ای که باید همیشه اطلاعات تخصصی خود را به روز نموده و در جریان کامل تحولات فنی و حقوقی رشته تخصصی خود باشد.^{۲۶} امروزه این الزام، نتیجه نهادینه شدن نظریه تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد است.

دو گروه اصلی متخصصینی که بر مبنای نظریه تعهد اطلاعات در قرارداد باید در جریان تحولات مرتبط با تخصص خود قرار داشته باشند تولیدکنندگان و فروشندگان متخصص و ارائه‌دهندگان خدمات تخصصی می‌باشند. با این توجه، در قسمت اول این مقاله، عنوان «تولیدکننده» و در قسمت دیگر عنوان‌های «فروشنده متخصص و ارائه‌دهنده خدمات» مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

25. V. M. FONTAINE, Rapport de synthèse in : La protection de la partie faible dans les rapports contractuels, L.D.G.J., 1996, p.620.

26. Cass.civ., 1e, 15 mars 1988 : Bull. civ., I, n°80 ; D. 1988, I.R., 93, et 28 février 1989, Gaz. Pal., 1989, 2, Panor.114.

قسمت اول: تولیدکننده

«تولیدکننده» به خوبی از وضعیت کالای تولیدی خود که به بازار مصرف عرضه می‌نماید آگاه است. اطلاعات مرتبط با کالای تولیدی در اختیار او قرار دارد. براین اساس، تعهد ارائه اطلاعات مربوط به کالا برعهده تولیدکننده آن قرار داده شده است. این موضع‌گیری نظام حقوقی فرانسه پاسخی به واقعیت‌های اقتصادی و اجتماعی ناشی از توسعه مکتب حمایت از مصرف‌کننده است. اطلاعاتی که تولیدکننده از آن برخوردار است، زمینه تکلیف او به ارائه اطلاعات را فراهم می‌آورد. به منظور بررسی وضعیت حقوقی تولیدکننده و فروشنده متخصص، رویه قضایی فرانسه، تولیدکننده را ملزم به آگاهی از اطلاعات مربوط به محصولات تولیدی خود نموده است.^{۲۷} همچنین نامبرده موظف به آگاهی از نواقص و نقاط ضعف کالای تولیدی خود می‌باشد.^{۲۸}

افناع حس کنجکاوی مصرف‌کننده به هیچ‌وجه نباید موجب خوشحالی و رضایت تولیدکننده باشد. بلکه، برای انتقال اطلاعات مربوط به کالای تولیدی، این تولیدکننده است که باید ابتکار عمل را به دست گیرد و تمامی تذکرات و اطلاعات مفید را به نحو مناسب ضمیمه کالای تولیدشده نماید.^{۲۹}

در واقع به دلیل اطلاعات اختصاصی در مورد کالای تولیدی که نوعاً در اختیار تولیدکننده قرار دارد، تعهد به ارائه اطلاعات برعهده او قرار می‌گیرد. سنگینی این تعهد در مواردی که کالا از مصادیق کالاهای خطرناک و یا پیچیده

27 . Cass. civ., 1e, 28 avril 1971 : JCP. éd.G., 1972, II, 17280, note Boitard et Rabut.

28 . Cass.civ., 1e, 16 avril 1996 : Bull. civ., I, n°188 ; D.1996, I.R., 136; D. Affaires 1996, 678. - Cass. com., 27 avril 1971 : JCP. éd.G., 1972, II, 17280, note Boitard et Rabut.

29 . CALAIS-AULOY et STEINMETZ, op.cit., n°53, p.56.

باشد بیشتر خواهد بود. در این موارد، تولیدکننده موظف است به کارگیرنده این قبیل کالاها را به هر طریق ممکن از خطرات موجود آگاه سازد. در مواردی که مصرف‌کننده طرف مستقیم قرارداد با تولیدکننده نیست، سازنده موظف خواهد بود از طریق طرف قرارداد خود، مصرف‌کننده را مطلع سازد. اگر چه به نظر بعضی از مولفین، تعهد سازنده و فروشنده در این گونه موارد باید از یکدیگر تفکیک گردد.^{۳۰}

بر مبنای بعضی از آراء قضایی صادره،^{۳۱} ارائه اطلاعات، اساساً برعهده تولیدکننده خواهد بود و فروشنده صرفاً موظف به انتقال اطلاعات دریافتی از تولیدکننده به مصرف‌کننده است. با وجود این، در دیگر آراء قضایی در صورتی که فروشنده متخصص باشد نظر مخالف مشاهده می‌گردد. به نظر این عده، ارائه اطلاعات به طور یکسان برعهده تولیدکننده و فروشنده متخصص است.^{۳۲}

برای دستیابی به نگاهی شفاف‌تر نسبت به تولیدکننده به عنوان متعهد برای ارائه اطلاعات مربوط به کالای تولیدی، تکلیف به ارائه اطلاعات به طرف‌های بعدی قرارداد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف - ارتباط تولیدکننده و مصرف‌کننده

در جوامع صنعتی، تولیدکننده کالا الزاماً با مصرف‌کننده نهایی آن رابطه قراردادی مستقیم نخواهد داشت. به عبارت دیگر، در حد فاصل تولید و مصرف،

30 . G. VINEY, J.C.P., 1979, II, 19139, 1e partie.

31 . V. Cass. civ., 1e, 19 janv. 1983 : Bull. civ., I, n°30.

32 . Cass. civ., 1e, 23 avril 1985 : Bull. civ., I, n°125 ; D. 1985, 558, Note Dinan ; RTD.civ., 1986, 367, note Huet.

قراردادهای پیاپی موجبات ارتباط تولیدکننده و مصرف‌کننده نهایی را فراهم می‌آورد. در بسیاری از موارد، فروشنده، کالای موضوع قرارداد را مستقیماً و یا از طریق قراردادهای پیاپی از تولیدکننده خریداری می‌نماید و به مصرف‌کننده نهایی می‌فروشد.

در این قبیل روابط قراردادی، مسئولیت ارائه اطلاعات در مورد موضوع قرارداد برعهده چه کسی است؟ آنچه که مسلم است، تولیدکننده‌ای که از کیفیت محصول خود به خوبی آگاه است متعهد اصلی این تعهد خواهد بود و باید اطلاعات مربوطه را به طرف قرارداد که متعهدله تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد خواهد بود انتقال دهد. متعهدله اخیر ممکن است توزیع‌کننده کالا، فروشنده متخصص و یا یک واسطه معمولی باشد. اما، در حقیقت این افراد مقصد اصلی انتقال اطلاعاتی که برعهده متعهد است نمی‌باشند. مقصد اصلی و واقعی انتقال این اطلاعات مصرف‌کننده‌ای است که طرف مستقیم قرارداد با تولیدکننده نبوده است.

سال‌ها است که آخرین خریدار کالای معیوب حق دارد تا در صورت وجود عیوب مخفی در کالاهای موضوع معامله برعلیه تولیدکننده و فروشندگان بعدی (مابین تولیدکننده و او) اقدام قانونی نماید. شیوه اخیر به منظور حمایت از طرف ضعیف‌تر در قرارداد و در چارچوب نظریه تعهد ارائه اطلاعات در قرارداد، توسط قضات فرانسوی پایه‌ریزی شده است. این تعهد که به منظور حمایت از مصرف‌کننده برعهده تولیدکننده قرار داده شده، اصل نسبی بودن قرارداد مندرج در ماده ۱۱۶۵ قانون مدنی فرانسه را مخدوش نموده است.^{۳۳}

33 . ALISSE, th.préc., p.162.

برطبق این ماده قانونی «عقود فقط نسبت به متعاقدين، مؤثر است؛ آنها به حقوق شخص ثالث خلل وارد نمی‌کنند و فقط در مورد مقرر در ماده ۱۱۲۱ به نفع شخص ثالث خواهند بود».^{۳۴}

در پاسخ به ضرورتی اجتماعی قریب به سی سال است که دیوان تمیز کشور فرانسه مسئولیت قراردادی را به عنوان مبنای مسئولیت تولیدکننده محصولات خطرناک در مقابل مصرف‌کننده در تئوری تعهد به اطلاعات شناسایی نموده است.^{۳۵}

همچنین در حوزه عیوب مخفی، این مرجع عالی قضایی معتقد است؛ در قراردادهای پیاپی آخرین خریدار می‌تواند حقوق قانونی خود در زمینه عیوب

34. Article 1165 Créé par Loi 1804-02-07 promulguée le 17 février 1804 : Les conventions n'ont d'effet qu'entre les parties contractantes ; elles ne nuisent point au tiers, et elles ne lui profitent que dans le cas prévu par l'article 1121.

Article 1121 Créé par Loi 1804-02-07 promulguée le 17 février 1804: On peut pareillement stipuler au profit d'un tiers lorsque telle est la condition d'une stipulation que l'on fait pour soi-même ou d'une donation que l'on fait à un autre. Celui qui a fait cette stipulation ne peut plus la révoquer si le tiers a déclaré vouloir en profiter.

در حقوق ایران مواد ۱۹۶، ۲۳۱ قانون مدنی مربوط به اصل نسبی بودن قراردادها است. ماده ۱۹۶ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «کسی که معامله می‌کند آن معامله برای خود آن شخص محسوب است مگر اینکه در موقع عقد خلاف آن را تصریح نماید یا بعد خلاف آن ثابت شود مع ذلک، ممکن است در ضمن معامله که شخص برای خود می‌کند تعهدی هم به نفع ثالثی بنماید.

ماده ۲۳۱ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «معاملات و عقود فقط درباره طرفین متعاملین و قائم مقام قانونی آنها مؤثر است مگر در مورد ماده ۱۹۶».

برای توضیح بیشتر ر.ک: قاسمی حامد، دکتر عباس، حقوق مدنی، شرایط اساسی شکل‌گیری قرارداد، انتشارات دراک، چاپ نخست، ۱۳۸۷، ص ۹۱.

35. Cass. civ., 1e, 31 janv. 1973 : JCP éd.G., 1975, 1, 2679 (annexe).

مخفی را بر علیه هریک از فروشندگان قبلی اعمال نماید.^{۳۶} در خصوص تعهد ارائه اطلاعات، رویه قضایی فرانسه تمایل به شناسایی تولیدکننده به عنوان متعهد اصلی در مقابل خریدار نهایی دارد.^{۳۷}

ب - مبانی نظری

برای توجیه وجود رابطه قراردادی مابین اشخاصی که به طور مستقیم طرفین یک قرارداد نبوده‌اند. پردازش‌های گوناگونی از سوی دکترین صورت گرفته است. به نظر عده‌ای در عقد بیع مابین فروشنده و تولیدکننده، فروشنده به طور ضمنی، مشتریان خود را به عنوان نمایندگان خود معرفی نموده است.^{۳۸} عده‌ای دیگر برای توجیه ارتباط قراردادی مابین تولیدکننده و مصرف‌کننده نهایی، نظریه انتقال تعهد را مبنا قرار داده‌اند. بر مبنای این نظریه، خرده‌فروش، به همراه انتقال کالا، تعهد تولیدکننده را نیز به مشتری خود انتقال می‌دهد.^{۳۹} به نظر عده‌ای دیگر، تولیدکننده در تمامی قراردادهای مربوط به کالای خود به طور غیرمستقیم و غیرفعال حضور دارد. تعهد به ارائه اطلاعات او زمانی ساقط

36 . Cass.civ., 1e, 5 janv. 1972 : JCP. éd.G., 1973, II, 17340, note Malinvaud ; Gaz. Pal., 1973, 2, 773, note Plancqueel - Cass. com., 17 mai 1982 : D. 1983, I.R., 479, obs. Larroumet - Cass.civ., 7 mars 1990 : Bull. civ., III, n°72. - Cass.civ., 1e, 8 mars 1988 : JCP. éd.G., 1988, II, 21070, note Jourdain ; Cass.civ., 1e, 21 juin 1988 : Bull. civ., I, n°203, p.141.

37 . Cass.civ., 1e, 27 févr. 1985 : D. 1985, 558, note Dion ; RTD com., 1986, 144, obs. Hemard et Bouloc.

38 . R. SAVATIER, Le prétendu principe de la relativité des contrats, RTD.civ., 1939, p.525.

39 . R. RODIERE, note sous Aix, 1e, 5 oct.1954 : JCP.éd.G.,1955, II, 8548.

می‌گردد که مصرف‌کننده نهایی، در یک زنجیره قراردادی، به طور معمول و طبیعی محصول او را مصرف نماید.^{۴۰} در حالی که، به نظر بعضی دیگر از حقوق‌دانان فرانسوی، ارتباط تولیدکننده با مصرف‌کننده نهایی کالا به طور مستقیم است.^{۴۱} بر مبنای این نظریه، تعهد ارائه اطلاعات تولیدکننده در مقابل مصرف‌کننده نهایی جزئی از کالای فروخته شده است.^{۴۲}

در مقابل نظریات یادشده بعضی معتقدند، به جای توجیهات فرضی، واقعیت محض را باید مبنی روابط تولیدکننده و مصرف‌کننده قرار داد.^{۴۳} بر مبنای این پردازش حقوقی، تولیدکننده به طور مستقیم متعهد به ارائه اطلاعات به مصرف‌کننده در زمینه چگونگی استفاده از کالا و خطرات احتمالی آن است. پیچیدگی توزیع مدرن کالا و نظریه ارتباط مستقیم تولیدکننده و مصرف‌کننده موجب می‌گردد تا با توسعه دامنه قرارداد، اعتماد نسبت به کالا جایگزین اعتماد به اشخاص گردد.

بر همین مبنای، شعبه اول دیوان تمیز فرانسه در رأی مورخ ۱۶ آوریل ۱۹۹۶ خود مقرر نموده است، خریداری که ارتباط مستقیم قراردادی با تولیدکننده

40. ALISSE, th.préc., p.163.

41. C. AUBRY et C. RAU, Cours de droit civil français, t.II, 7e, éd. par P. ESMEIN, 1961, n°169.

42. Ph. MALAURIE et L. AYNES, et P.Y. GAUTIER, Droit civil, Les contrats spéciaux, Defrénois, 2e éd. Refondue, 2005, n°271, p.174.

43. D. N'GUYEN THANH-BOURGAIS et J. REVEL, La responsabilité du fabricant en cas de violation de l'obligation de renseigner le consommateur sur les dangers de la chose vendue, JCP. éd.G., 1975, I, 2679.

نداشته می‌تواند خیار فسخ ناشی^{۴۴} از عیوب مخفی را بر علیه تولیدکننده اعمال نماید.^{۴۵}

در مواردی که فروشنده، کالای مصرفی را تولید نکرده است، رویه قضایی فرانسه، تولیدکننده را در مقابل مصرف‌کننده‌ای که با او ارتباط مستقیم قراردادی ندارد مسئول می‌شناسد.^{۴۶} ماهیت این مسئولیت در نظر رویه قضایی ماهیتی قراردادی است، اگرچه رابطه قراردادی مستقیم بین تولیدکننده و مصرف‌کننده وجود ندارد.

راه حل رویه قضایی، مورد قبول حقوقدانان معروف فرانسوی قرار گرفته است.^{۴۷} چرا که، تولیدکننده کالا بهتر از توزیع‌کننده آن با شیوه به کارگیری کالا آشنا است. لکن، به نظر این حقوقدانان، ملاحظات رویه قضایی درخصوص مسئولیت قراردادی به سادگی قابل توجیه نیست. در واقع، تولیدکننده با مصرف‌کننده نهایی رابطه قراردادی ندارد. با این توجیه، پذیرش وجود مسئولیت ناشی از تخصص در خصوص مورد از سهولت و روانی بیشتری برخوردار خواهد بود.^{۴۸}

۴۴. منظور از فسخ در اینجا فسخی است که تأثیر قهرایی دارد و با عنوان Résolution در حقوق فرانسه شناسایی شده است. برای توضیح بیشتر ر.ک: قاسمی حامد، مروری اجمالی بر نظریه تعهد به اطلاعات در قرارداد، همان منبع، ص ۱۰۹، زیرنویس ۶۶.

45 . Cass. civ., 1e, 16 avril 1996 : D. Affaires 1996, 805.

46 . F. COLLART DUTILLEUL et Ph. DELEBECQUE, Contrats civiles et commerciaux, Précis Dalloz, 8e éd., 2007, n°219, p.200

47 . CALAIS-AULOY et STEINMETZ, op.cit., n°50 et s., p.53 et s..

48 . Ibid., Loc. cit.

قسمت دوم: فروشنده متخصص و ارائه‌دهنده خدمات تخصصی

قانونگذار فرانسوی در ماده ۱-۱۱۱ L. کد مصرف، تعهد ارائه اطلاعات را که قبلاً توسط دکترین و رویه قضایی پایه‌ریزی شده بود مورد شناسایی قرار داد. این ماده قانونی که به منظور حمایت از مصرف‌کنندگان تدوین شده مقرر می‌دارد: فروشنده متخصص و یا ارائه‌دهنده خدمات تخصصی باید قبل از انعقاد قرارداد، مصرف‌کننده را نسبت به اوصاف اساسی کالا و یا خدمات آگاه نماید. پیش از تعیین مقررات ماده ۱-۱۱۱ L. کد مصرف فرانسه، تعهد ارائه اطلاعات به صورتی تفصیلی از سوی رویه قضایی برعهده متخصصین و ارائه‌دهندگان خدمات تخصصی گذاشته شده بود.

الف - فروشنده متخصص

دیوان تمیز کشور فرانسه در رأی مورخ ۳ ژوئیه ۱۹۸۵ مقرر نموده است: فروشنده متخصص کالا موظف است اطلاعات کافی و مشاوره‌های لازم درخصوص کالای فروخته‌شده را در اختیار خریدار ناآگاه قرار دهد. فروشنده متخصص همچنین موظف است توجه خریدار را نسبت به خطرات احتمالی کالایی که انتخاب نموده جلب نماید و باتوجه به موارد مصرف کالا، اقدامات ایمنی لازم را به منظور استفاده از کالای مصرفی به او گوشزد نماید.^{۴۹} در رأی دیگری که در ۵ دسامبر ۱۹۹۵ صادر گردیده، مقرر شده است، فروشنده متخصص باید چگونگی استفاده از کالای خریداری‌شده و شیوه نصب

49 . Cass. civ., 1e, 3 juill. 1985 : Bull. civ., I, n°211; RTD civ., 1986, note Huet, p.368.
Cass. civ., 1e, 23 avril 1985 : D. 1985, J.P., 558, note Dion. - Cass. com., 25 mai 1993 : D. 1993, I.R., 166.

و راه اندازی آن را به اطلاع خریدار برساند و همچنین موظف است اقدامات ایمنی و پیشگیرانه نسبت به خطرات احتمالی را به وی آموزش دهد.^{۵۱}

تعهد به ارائه اطلاعات مشاوره‌ای^{۵۲} یکی از اقسام تعهد به ارائه اطلاعات در معنای عام آن است. در این نوع تعهد، متخصص موظف به تأمین اطلاعات تفصیلی موردی و قابل تطبیق بر موضوع قرارداد است. وی همچنین مکلف است، اطلاعات لازم نسبت به درصد احتمال موفقیت پروژه و کارایی آن و تطابق هزینه با موضوع قرارداد را (در زمینه‌های فنی و مالی) به طرف غیرمتخصص ارائه دهد. در این تعهد، متخصص موظف است با ارائه اطلاعات، زمینه تصمیم‌گیری صحیح طرف غیرمتخصص را فراهم نموده و همچنین شیوه صحیح برای دستیابی به اهداف قرارداد را در اختیار او قرار دهد.^{۵۳}

هنگامی که موضوع قرارداد، از پیچیدگی بیشتری برخوردار است، ضرورت ارائه اطلاعات مشاوره‌ای (به عنوان یکی از مصادیق تعهد عام ارائه اطلاعات) از سوی فروشنده متخصص و توزیع‌کننده، مورد تأکید بیشتری قرار گرفته است. در فرضی که متخصص طرف انحصاری قرارداد با خریدار است، این تعهد در نظر رویه قضایی اهمیت و شدت بیشتری دارد.^{۵۴} متخصص در موارد یادشده موظف به ارائه مشاوره‌های مناسب به خریدار غیرمتخصص است.^{۵۵} راه حل ارائه‌شده به خریدار باید با توجه به مصالح او و مناسب‌ترین راه حل ممکن باشد.^{۵۶}

۵۰. این نوع تعهد با عنوان تعهد ارائه اطلاعات راجع به خطرات احتمالی شناسایی شده است. برای توضیح بیشتر ر.ک: قاسمی حامد، دکتر عباس، مروری اجمالی بر نظریه تعهد به اطلاعات در قرارداد از دیدگاه حقوق فرانسه، مجله کانون وکلا، ش ۱۰، ۱۳۷۵، ص ۱۰۰.

51. Cass. civ., 1e, 5 déc. 1995 : Bull. civ., I, n°453 ; Rep. not. Defrénois 1996, 746

52. Obligations de Conseil

۵۳. برای توضیح بیشتر در خصوص تعهد به ارائه اطلاعات مشاوره‌ای ر.ک: قاسمی حامد، مروری اجمالی بر نظریه تعهد به اطلاعات در قرارداد، همان منبع، ص ۱۰۲.

54. Cass. com., 5 déc. 1989 : Bull. civ., n°306 ; D. 1990, Somm. 322, note Huet.

55. Versailles, 25 mai 1989 : D. 1989, I.R., 210.

56. Cass. civ., 1e, 9 juill., 1985 : D. 1988, I.R., 240.

در همین راستا، رویه قضایی معتقد است پیشنهاد و توصیه خرید رأیان‌های پر قدرت دارای قابلیت‌های زیاد برآی شرکتی کوچک که نیازی به چنین مشخصات پیچیده‌ای ندارد از مصادیق تقصیر متخصص است.^{۵۷}

در فروض یادشده، تعهد ارائه اطلاعات مشاوره‌ای از سوی فروشنده متخصص قبل از تحقق روابط قراردادی وجود داشته و از ماهیتی پیش قراردادی برخوردار است.

ب - ارائه‌دهنده خدمات

کلیه ارائه‌دهندگان خدمات تخصصی موظفند مشتری خود را نسبت به کاربرد و چگونگی به کارگیری وسایلی که در اختیار ایشان قرار می‌دهند مطلع نمایند. این گروه همچنین موظفند مشتری خود را نسبت به چگونگی و قابلیت توسعه خدمات ارائه شده آگاه نمایند.^{۵۸}

به نظر بعضی از حقوقدانان فرانسوی، بسیاری از ارائه‌دهندگان خدمات، متعهد به ارائه اطلاعات قراردادی می‌باشند. پزشکان، وکلا، متخصصین رنگرزی، تعمیرکاران اتومبیل و ... می‌بایست مشتریان خود را نسبت به خطرات احتمالی اقدامات خود آگاه نمایند. همچنین این متخصصین موظفند ضریب احتمال موفقیت خود را در خدمات مورد نظر مشتری غیرمتخصص به اطلاع ایشان برسانند و اطلاعات مشاوره‌ای خود را حسب مورد در اختیار آن‌ها قرار دهند.^{۵۹}

57 . Paris, 19 déc. 1986 : D. 1987, I.R., 16.

58 . Y. BOYER, L'obligation de renseignements dans la formation du contrat, thèse, Université d'Aix-Marseille, 1977, p.326.

59 . CALAIS-AULOY et STEINMETZ, op.cit., n°53, p.56.

ارائه اطلاعات پیش از انعقاد قرارداد دارای ماهیت قراردادی نبوده و بر مبنای تعهدی پیش قراردادی است. این تعهد نیز مورد شناسایی رویه قضایی فرانسه قرار گرفته است. بر مبنای آراء صادره، مؤسسه‌ای تخصصی که متعهد گردیده سامانه دزدگیر و ضد سرقت را نصب نماید قبل از شروع به کار موظف است اطلاعات لازم در زمینه عدم تطابق سامانه پیشنهادی با مقررات شرکت بیمه را به آگاهی مشتری برساند.^{۶۰} این تعهد به ارائه اطلاعات پیش قراردادی توسط ماده ۱-۱۱۱ ل. کد مصرف پیش‌بینی شده است.

---

60 . Cass. com., 21 nov. 1989 : Bull. civ., IV, n°295.

نتیجه‌گیری

رویه قضایی فرانسه، تولیدکننده را ملزم به ارائه اطلاعات نسبت به کالای تولیدی خود نموده است.^{۶۱} با وجود این و علیرغم پیش‌بینی تعهد اخیر، از واسطه‌های متخصص در روابط قراردادی پیاپی سلب مسئولیت نشده است. به عبارت دیگر، تعهد ارائه اطلاعات برعهده فروشندگان متخصص نیز قرار داده شده است.^{۶۲} به همین جهت رویه قضایی، تولیدکننده و فروشنده متخصص را متعهد به ارائه اطلاعات لازم درخصوص موضوع قرارداد به مصرف‌کننده شناخته است.^{۶۳}

بنابراین، متخصصین واسطه می‌بایست علاوه بر انتقال اطلاعات لازم، در صورت ضرورت، نسبت به اصلاح و یا تکمیل اطلاعاتی که توسط تولیدکننده در اختیار مصرف‌کننده قرار داده شده نیز اقدام نمایند.^{۶۴} متخصصین واسطه باید مشتری خود را نسبت به وضعیت کالای پیشنهادی و آثار به کارگیری و یا نصب آن آگاه نمایند.^{۶۵} فرض بر این است که تولیدکننده، فروشنده، متخصص و ارائه‌دهنده خدمات به خوبی از مشخصات کالا و خدمات خود آگاه بوده و به هیچ وجه نباید رضایت خاطر مشتری، موجب کوتاهی او در ارائه اطلاعات گردد. شروع و برقراری ارتباط با مشتری برعهده متخصص است. بنابراین، تولیدکننده، فروشنده متخصص و ارائه‌دهنده خدمات تخصصی متعهد به ارائه اطلاعات به مصرف‌کننده می‌باشند.

61 . Cass. civ., 1e, 11oct. 1983 : Bull. civ., I, n°228.

62 . J. HUET, RTD civ., 1986, p.368.

63 . Cass. civ., 1e, 23 avril 1985 : Bull. civ., I, n°125 ; RTD civ., 1986, p.367.

64 . COLLART DUTILLEUL et DELEBECQUE, op.cit., p.200-201.

65 . Cass. civ., 1e, 5 déc. 1995 : Bull. civ., I, n°453 ; D. 1996, I.R., 26 ; JCP éd.G., 1996, IV, 263.

فهرست منابع

۱. فارسی

۱. سیملر، پروفیسور فیلیپ، راه حل حقوق فرانسه در مقابله با شروط تحمیلی در قراردادها، ترجمه دکتر عباس قاسمی حامد، مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ش ۲۴-۲۳، ۱۳۷۷
۲. قاسمی حامد، دکتر عباس، مروری اجمالی بر نظریه تعهد به اطلاعات در قرارداد از دیدگاه حقوق فرانسه، مجله کانون وکلا، ش ۱۰، ۱۳۷۵
۳. قاسمی حامد، دکتر عباس، حسن نیت در قرارداد، مبنای تعهد به درستکاری و تعهد به همکاری در حقوق فرانسه، مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۴۶، ۱۳۸۶
۴. قاسمی حامد، دکتر عباس، حقوق مدنی، شرایط اساسی شکل گیری قرارداد، انتشارات دراک، چاپ نخست، ۱۳۸۷

۲. فرانسه

5. ALISSE, J., L'obligation de renseignement dans les contrats, Thèse, Paris II, 1975
6. AUBRY, C. et RAU, C., Cours de droit civil français, t.II, 7e, éd. par P. ESMEIN, 1961
7. BENABENT, A., Droit civil, Les obligations, Montchrestien 11e éd., 2007
8. BOYER, Y., L'obligation de renseignements dans la formation du contrat, thèse, Université d'Aix-Marseille, 1977
9. CALAIS-AULOY, J. et STEINMETZ, F., Droit de la consommation, 7e éd., Dalloz, 2006

10. COLLART DUTILLEUL, F. et DELEBECQUE, Ph., Contrats civiles et commerciaux, Précis Dalloz, 8e éd., 2007
11. FONTAINE, M., Rapport de synthèse in : La protection de la partie faible dans les rapports contractuels, L.D.G.J., 1996, p.620.
12. GHASEMI HAMED, Abbas, L'obligation précontractuelle de renseignement, Mémoire, Université de Rennes I, 1994.
13. GHASEMI HAMED, Abbas, De l'obligation d'information dans le contrat, thèse, Université de Rennes I, 1998.
14. GHASEMI HAMED, Abbas, Le professionnel et le consommateur, les deux principales catégories des parties à l'obligation d'information, Revue juridique de l'ouest, Centre de recherche juridique de l'ouest, Rennes, 1998/4
15. LE TOURNEAU, Ph., De l'allégement de l'obligation de renseignement ou de conseil, D. 1987, Chron., p.101.
16. MALAURIE, Ph. et AYNES, L., et GAUTIER, P.Y., Droit civil, Les contrats spéciaux, Defrénois, 2e éd. Refondue, 2005, n°271, p.174.
17. N'GUYEN THANH-BOURGEAIS, D. et REVEL, J., La responsabilité du fabricant en cas de violation de l'obligation de renseigner le consommateur sur les dangers de la chose vendue, JCP. éd.G., 1975, I, 2679
18. RODIERE, R., note sous Aix, 1e, 5 oct.1954 : JCP.éd.G.,1955, II, 8548.
19. SAVATIER, R., Le prétendu principe de la relativité des contrats, RTD.civ., 1939, p.525.
20. STARCK, B., Les Obligations, 2, contrat, Par H. ROLAND et L. BOYER, Litéc, 5e éd., 1995
21. VINEY, G., J.C.P., 1979, II, 19139, 1e partie.